

757.

Tartu

Rahvaülikooli tegevus

1917—1927.

HA

40904

Tartu, 1928.

TARTU RAHVAÜLIKOOL 1917—1919.

—a—

Tartu rahvaülikool on Eestis vanuse järgi teine. Enne teda samal 1917. a. hakkas teotsema Tallinna rahvaülikool, mille ülevalpidaja seltsi põhikiri eeskujuks oli Tartu Rahvaülikoolide Seltsi asutamisel.

Rahvaülikoolide asutamise mõte ei tekkinud Eestis alles 1917. a. Juba 1913. a. hariduspäeval löödi tema pärast lahinguid, kuigi rahvaülikooli asutamiseni veel palju puudu oli. Suuremaks takistuseks olid poliitilised olud, ja seepärast on arusaadav, et just 1917. a. meie esimeste rahvaülikoolide asutamise aastaks on saanud. Seejuures ei ole huvituseta ära märkida, et mõlemate eesti esimeste rahvaülikoolide asutajad pärit olid ühest ja samast ringkonnast: Tallinna ja Tartu rahvaülikoolide esimesed juhatajad (Rägo, Jans) olid mõlemad meie akadeemiliste ringkondade pahemal tiival seisva üliõpilasorganisatsiooni „Ühendus'e“ liikmed, missuguse seltsi asutamise mõtte ülesvõtjad juba 30 aasta eest rahvalikkude ettekannete korraldamisega tegemist on teinud¹⁾. Mainitud seltsi ümber koondunud haritlased on tänaseni niihästi Tartu kui Tallinna rahvaülikooli juhtivate tegelaste hulka jäänud, tööle kaasa tõmmates oma mõttevendi.

Rahvaülikoolil, nagu nimi juba näitab, on suhteid hariliku ülikooliga, niihästi oma õppeainete valiku kui ka õppetöö korraldamise mõttes. Päris ülikool peab andma ajakohase kõrgema eriharidusega varustatud tegelasi, kes omavad omal alal teaduslik-meetodilise mõtlemise ja selletõttu iseseisvalt töötada võivad. Akadeemiline haridus peab inimesi tegema kohaseks juhtivaiks tege- lasiks. See ei ole alati kaugeltki nii, kuid põhimõtteliselt on meie ajal ülikoolile säärased ülesanded seatud. Ülikooli lõpetajate teata- vate õigustega varustamine on sellest tingitud. Rahvaülikool ei anna ümmargust eriharidust ega õigusi: rahvaülikooli ülesandeks on teadust populariseerida, moodsa teaduse saavutusi hulkade keskele kanda, üldist hariduslikku tasapinda tõstes ja üksikutele võimalust pakkudes jõuda moodsa teadusliku mõtlemiseni. Seejuures on teada, et suured teadusmehed tihti ka samasuured teaduse popu-

¹⁾ Vaata Üliõpilasleht ² nr. 11 — 1926. a. Materjale Eüs. „Ühenduse“ aja- looks lk. 178.

Tartu Ülikooli
Raamatukogu

184155

larisaatorid on olnud (Flammarion, Ostwald, Haeckel ja palju teisi). Ümberpööratud, populaarteadusliku sihiga loodud hariduslikust ettevõttest võib välja kujuneda kõige valjemaile teadusliku uurimise nõudeile vastav asutis. Läbi vaadates kümneaastase tegevuse kestel kogunenud dokumentaalset materjali leiame, et Tartu rahvaülikooli asutajail selgesti silmade ees on seisnud need kaalutlused.

Tartu rahvaülikooli asutamise asjus on olnud esimene nõupidamine 3. dets. 1917. a. Tartu maavalitsuse tolelaegseis ruumes Tartus, Riia tän. nr. 1, maaomavalitsuse tegelaste (Jans'i ja Bach'i) algatusel. Enamlaste poolt oli seks ajaks juba seisma pandud maavalitsuse kui administratiiv-võimu esitaja tegevus, sest 11. nov. samal aastal oli maavalitsuse liikmete esimene vangistamine, mis küll veel võrdlemisi sõbralikult lõppes, sest mõnepäevase vangisoleku järel vabastas tribunaalkohus oma istungil „Bürgermusse“ saalis mõlemad arreteeritud (Jans'i ja Priimäe). Katsuti siis tööd seal jätkata, kus kõige vähem takistusi oli. Mainitud nõupidamisest on osa võtnud 23 inimest, suuremalt osalt mitmesuguste asutiste ja organisatsioonide esindajad, kellede hulgas ei puudu Tartu soldatite ja tööliste nõukogu täidesaatva komitee volinik (Plau); kõige parempoolsemal tiival seisjate asemikuks võiks lugeda korp. „Sakala“ esindajat. Teisist üliõpilasorganisatsioonest olid esindajad saanud „Ühendus“ ja „Eesti Üliõpilaste Selts“.

Pikemate läbirääkimiste järele kavatsetava rahvaülikooli ülesannete ja korralduse üle valiti kõne all oleval koosolekul komisjon, kes pidi välja töötama Rahvaülikoolide Seltsi põhikirja, kokku seadma rahvaülikooli esialgse õppekava ja samme astuma raha muretsemiseks. Valitud komisjon on 14. dets. tähendatud aastal oma koosoleku ära pidanud ja otsustanud vastu võtta Tallinna Rahvaülikoolide Seltsi põhikirja mõne väikese muudatusega. Seltsi asutamiskoosolek on määratud 25. detsembriks. Lektorite koosolek on otsustatud kokku kutsuda 21. detsembriks ja kutsed saata 31 inimesele.

Lektorite koosolek on tähendatud päeval ära peetud ja sellest on osa võtnud 20 inimest, nende hulgas kuus praeguse Tartu ülikooli professorit ja dotsenti. Koosolijad on avatava rahvaülikooli tegevuskava põhijoonis järgmiselt ära tähendanud:

1. Rahvaülikooli ülesanne on esimeses jões teadmisi pakuda vähema, umbes algkooli haridusega isikuile, kellel võimalik ei ole kõrgemat haridust saada harilikus koolis.

2. Õpetus peab olema süstemaatiline, kuid loengud tulevad korraldada seeriatena, nii et iga seeria mingisuguse aine kohta üle-

vaadet pakuks. — Selle tingimuse täitmine on tarviliseks peetud isikute huvides, kes mitmesuguseil põhjusil ei saa tervet kursust läbi kuulata, sest rahvaülikooli kuulajaid arvati tulevat peaaesjalikult nende hulgast, kes oma igapäevase töö kõrval haridust täiendada soovivad.

3. Rahvaülikool peab võimalikult kohe asuma päevaküsimusisse puutuvate ainete käsitlemisele, tähele pannes praktilise elu vajadusi.

Selle viimase tingimuse on ette dikteerinud ajaolud, sest väljas oli revolutsioon, mis hulgile lahendada andis suuri küsimusi, kuna ettevalmistus selleks puuduline oli eelkäinud ajajärgu tõttu.

Õppetöö juhatus pidi lektorite kollegiumi kätte jääma, kelle eesotsas pidi seisma Rahvaülikoolide Seltsi juhatus kui õppeasutise kuratooriumi poolt valitud rahvaülikooli juhataja.

Tartu Rahvaülikoolide Seltsi asutamiskoosolek on ära peetud kavatsetud ajal, 25. detsembril 1917. a. Tartu ülikooli füsioloogia instituudi suures saalis. Koos on olnud 43 inimest. On valitud ajutine juhatus, sest on loodetud suuremat liikmete juurdevoolu ja sellepärast alalise juhatus valik edasi lükatud. Ka ei olnud põhikiri registreeritud. Sellesse ajutisse juhatusse on valitud: J. Jans (esimees), K. Einbund (abiesimees), A. Bach (laekahoidja), E. Asson (kirjatoimetaja), viimaste abideks J. Sarv ja M. Olesk, kuna A. Valdes pidi olema ametita eestseisuse liige.

2. ja 5. jaanuaril 1918. a. ärapeetud Tartu Rahvaülikoolide Seltsi ajutise juhatus koosolekuil on otsustatud alata loenguid 15. jaanuaril, sest ülikoolivalitsuse vastutulekul oli ruumide küsimusest üle saadud: auditoriumid ülikooli peahoones kui ka füsioloogia instituudi suur kuuldesaal lubati maksuta tarvitada.

10. jaanuaril (van. kal. järgi) peeti ülikooli aktisaalis pidulik rahvaülikooli avamiskoosolek, kus esialgse kavatsuse järgi ettekannetega pidid esinema: K. Einbund (Rahvaülikooli ülesanded kultuuri- mais), J. Jans (Eesti rahvaülikoolide ülesanded), J. Sarv (Füüsika edenemine viimase 100 aasta jooksul) ja E. Asson (Inimese ning kodaniku õiguste deklaratsioon). Kuna J. Jans 4. jaanuaril enamlaste poolt uuesti kinni võeti ning kuni 9. (22.) veebruarini kinni peeti, siis jäi tema esinemine ära. Koosoleku saal oli rahvast tungil täis ja õnnesoovijate hulgas väga mitmesuguseid organisatsioone ja asutisi, muude seas Tartu ülikool, Eesti üliõpilaste korporatsioonid ja Ametiühisuste keskbüroo, kuna Tartu maavalitsus puudub, vist sellepärast, et tegevus suletud oli, sest esimees Jans mõisteti 27. jaan. tribunaalkohtus nimelt sellepärast poolteiseks kuuks vangil, et

peale maavalitsuse sulgemist veel maavalitsuse esimehena laiali oli saatnud kommunistide vastaseid ringkirju.

Rahvaülikoolide Seltsi juhatuse koosolekul 12. jaanuaril 1918. a. on J. Jans oma äraolekul Tartu rahvaülikooli esimeseks juhatajaks valitud, ja kuna ta ootamiste vastu mitte vabaks ei saanud, siis 23. jaanuari koosolekul tema asetäitjaks A. Bach (Tartu maavalitsuse selleaegne haridusosakonna juhataja).

Enamlased Tartu rahvaülikooli tegevusele 1917.—1918. õppeaasta jooksul takistusi ei teinud, kuna saksa okupatsioonivägede peale toetavad võimud varssi tema sulgesid, edasitöötamiseks luba mitte andes. Loenguid on peetud 27. märtsini 1918.

Aja jooksul 15. jaan. 1918 kuni 27. märtsini 1918 on peetud kokku 183 loengut 13 lektori poolt, nendest olid 51 tundi keelteõpetust. Loetud on: füüsikat — 18 tundi (J. Sarv), keemiat — 19 tundi (P. Kogermann), anatoomiat — 17 tundi (A. Valdes), õiguse õpetust 20 t. (M. Ostrat), majanduse ajalugu 6 t. (J. Adamson), majandusteadust 12 t. (J. Rebane-Sild), ajalugu — 18 t. (E.

J. Jans.

Tartu rahvaülikooli juhataja, 1918—1919.

Asson), riigiõigust 1 tund (K. Einbund), eesti keelt — 19 tundi (J. Avik), inglise keelt 13 tundi (J. Leidig), saksa keelt 23 tundi (G. Sperrlingk ja Jürgenstein) ja prantsuse keelt — 15 tundi (J. Avik).

Väljaminekuid selle aja sees (15. jaan. — 27. märtsini 1918) on olnud 5.613 rbl., sissetulekuid 11.655 rbl., mis saadi Rahvaülikoolide Seltsi liikmemaksest ja korjandusist.

Tartu Rahvaülikoolide Seltsil okupatsiooni ajal¹⁾ olnud 294 liiget, nendest 17 organisatsiooni. Kuulajaid on okupatsioonivägede sissemarssimise ajal sisse kirjutatud olnud 762 inimest, nendest tähtis osa sõdurid.

1) Tartu okupatsioon algas teatavasti 24. veebruaril 1918. Toim.

Ajamärgina tuleb alla kriipsutada asjaolu, et Tartu Rahvaülikoolide Selts oma põhikirja esialgu vene keeles on kirjutanud ja samas keeles ametlikku kirjavahetust toimetanud. Sellele järgneb saksa keele ajajärk. Kõige viimati on siis üle mindud eesti keelele.

Asjaolusid täpselt ära tähendades peab ütlema, et saksa okupatsioonivõimud Tartu rahvaülikooli 27. märtsil 1918. a. mitte ei sulgenud, vaid Rahvaülikooli juhatus tegi sel päeval pühade vaheaja. 30. märtsil samal aastal ilmus aga saksa kohaliku linnakomandandi käsk, et ilma erilise loata ei tohi ükski kool oma tegevust jätkata. 6. apr. teatati Rahvaülikooli juhatajale J. Jans'ile ka kirjalikult, et rahvaülikool antud määruse alla käib ja luba peab ära ootama. Siis algas igasuguste teadete sisseandmise ja kavade kokkuseadmise ajajärk, kõik Rahvaülikooli tegevuse jätkamise otstarbel. Nõuti sisse Tartu Rahvaülikoolide Seltsi liikmete (294) nimekiri, kusjuures pidi olema ära tähendatud iga nimekirja kantud isiku elukutse. Rahvaülikooli lektorite nimekiri pidi esitatama äratähendamisega, mis haridus kellelgi ja mis ametit peab, mis usku, kas on asetäitjad olemas, kui palju enne sõda ja sõja ajal palka saanud jne. Rahvaülikooli täpne õppekava tuli esitada, Seltsi põhikirja ja Rahvaülikooli kodukord saksa keelde tõlkida. Lõpuks pidi kreisiarsti tunnistus toodama, et Rostovtsev'i kursuste ruumid, kus loenguid kavatseti korraldada, ka selleks kõlblikud on ja katus läbi ei jookse. Kõik vaev oli aga asjata, sest Tartu Rahvaülikoolide Seltsi juhatus koosolekul 9. mail 1918. a. teatas praegune prof. J. Mägi, kes linnapääliskuga J. Jans'i palve peale läbirääkimisi oli pidanud, et Rahvaülikooli tegevuse edasikestmiseks palju lootust ei ole, kuna härra linnapäälisk arvamisest olevat: 1) „et eesti rahvaülikooli kuulajad küllalt arenenud ei ole, et vastu võtta seda vaimutoitu, mis rahvaülikooli kursustel pakutakse, ja 2) ei olla ka eesti keel (veel) niipalju arenenud, et temas saaks pakkuda teadusi.

Tartu Rahvaülikoolide Seltsi juhatus otsustas siis samal koosolekul, millest osa võtnud J. Jans, A. Valdes, J. Sarv ja E. Asson:

„Et rahvaülikooli avamiseks kevadel enam mingisugust lootust ei ole, otsustab eestseisus sellest ajalehes teatada.“

Kuna olud ei paranenud ja saksa okupatsioonivõimude kooliosakonna juhataja Merbitz rahvaülikooli juhatajale sedasama korras, mis J. Mäele linnapealik, juurde lisades, et Eestis enne rahvaülikoolist juttu ei või olla, kui eestlased saksa rahvakoolist läbi on käinud, siis otsustas Tartu Rahvaülikoolide Seltsi juhatus koosseisus: J. Jans, A. Valdes, K. Einbund ja E. Asson, 9. augustil 1918. a.:

2. „Juhuks, kui Tartu Rahvaülikoolide Selts oma tegevuse seisma peaks jätma, peakoosolekule ette panna Seltsi päralt olevaid summasid „Eesti rahvaülikooli kapitalina“ Tartu vastast. krediiditühisusse protsente kandma panna. Juhul, kui peakoosolekut ei peaks võimalik olema kokku kutsuda, teeb seda juhatuse ülesandel juhatuse volinik. „Kapitali“ valitsusse tähendatakse T. R. Seltsi eestseisuse poolt järgmised isikud: prl. Emma Asson, Johan Jans, Karl Einbund, Artur Bach ja Jaan Sarv. Otsused „Kapitali“ kohta teeb elusolevate valitsuseliikmete enamus.“

Toodud otsuse lootusetust toonist võib aru saada, kui meelde tuletada, et ta oli tehtud saksa võiduka pealetungimise ajal Lääne väerinnal. J. Jans mäletab, et isegi Peeter Põld siis on lubanud sotsialistiks hakata, hädasotsialistiks muidugi, nagu ta juurde lisanud, sest ainult saksa sotsiaaldemokraatliku liikumise poolt oli oodata võidetud väikerahvaste soovide tähelepanekut. Balti praegune saksa väikerahvus kuulutas siis eesti rahvale avalikult surma.

Nii lõppes Tartu rahvaülikooli tegevuse esimene periood.

TARTU RAHVAÜLIKOOL 1919—1927.

A. AUDOVA.

Uueaja tehnika ja teadus on esile kutsunud ühiskondlikus elus suuri muutusi. Põllunduse, tööstuse ja tervishoiu edusammude tagajärjel on Euroopa rahvaarv XIX sajandil kasvanud enam kui kahekordseks. Eriti on kasvanud linnad, mahutades enesesse sageli miljon ja enamgi inimesi. Palju on tekkinud hiigeltööstusi, hiigelehitisi. Liikimine on pidanud kujunema palju elavamaks, liikimisvahendid mitmekesisemaks, teed arvurikkamaks ja paremaks. Mitmekesisemaks, tüsilisemaks¹⁾ on muutunud tegevus niihästi põllunduses, tööstuses kui ka omavalitsuste ja riigielu juhtimisel. Kuigi meie elu ei ole mitmekesisestunud sel määral kui suurriiges, eriti nende keskkohdades, siiski Eestigi on arenenud kiiresti. Mitmekesisestunud elu otse nõuab meiegi kodanikelt praegusajal rohkem teadmusi ja rohkem oskusi. Demokraatlikes riiges esinevad suuremad nõuded kodanikkude vastu veel ühiskondliku elu juhtimise mõttes. Valitavate esinduste, nagu parlamendi, volikogude ja nõukogude kaudu

¹⁾ tüsiline -- keeruline.

võivad kodanikud tugevasti mõjustada riigi- ning omavalitsuste tegevust. Kuidas toimida, et ühiskondlik elu võiks hästi edeneda, seda pole sugugi kerge ja lihtne otsustada elutingimuste tüsilisuse tagajärjel. Neil olukorral on arusaadav, et eriti demokraatlikes riigis pannakse suurt rõhku haridusele.

Endine kool pakkus kodanikele eluks tarvilikke teadmisi liiga vähe. Nüüdnegi algkool ei suuda mitmesuguseil põhjusil rahuldada kõiki nõudeid. Osalt on siin põhjuseks piiratud aeg ja õpilaste mitte-küllaldane arenemine, mis seotud nende noorusega, kus ühiskondlikud probleemid oma mitmekesisuses ei kuulu veel huviringkonda. Kesk- ja ülikoolihariduse võivad omandada võrdlemisi vähesed. Et aga laiemaiski ringkonnas on olemas tarvidus põhjalikumate teadmiste järele, siis seega seisab rahvaülikoolide ees tõsine ülesanne — süvendada rahva teadmisi.

Rahvaülikoolid on levinud isegi hästiarenenud kultuuriga mais, nagu Taanis, Rootsis, Soomes, Saksamaal, P.-Ameerikas. Nad on osutunud tarviliseks haridusvahendiks. Seda enam on tarvilised rahvaülikoolid meil, kus haridus alles hiljuti võis hakata tegema oma levimiskäiku. Seepärast on arusaadav, et Tartu Rahvaülikoolide Selts püüdis esimesel võimalusel jälle alata oma tegevust, mis pidi katkema saksa okupatsioonivõimude sunnil. Saksa okupatsioonile järgnev enamlaste valitsemisaeg (Tartus 22. dets. 1918 kuni 14. jaan. 1919) ja vabadussõja esimesed kuud olid liiga erakordsed ja ärevad ajad. Pealegi olid juhatusegi liikmed laiali läinud. Alles 1919. a. teisel poolel võidi asuda rahvaülikooli tegevuse jätkamisele. 28. oktoobril peab Tartu Rahvaülikoolide Selts oma peakoosoleku, kuhu oli ilmunud 17 liiget 297-st. Et see oli teiskordne koosolek, siis oli ta otsustamisvõimne vaatamata liikmete vähesele arvule. 10. novembril algasid loengud. Sest ajast peale on jätkunud Tartu rahvaülikooli tegevus korrapäraselt.

Tartu rahvaülikooli peab üleval Tartu Rahvaülikoolide Selts. Seltsi liikmete arv on olnud võrdlemisi väike. Nii näiteks oli Seltsil 1925. aastal 79, 1926. aastal 44 liiget.

28. oktoobril 1919 valitakse juhatusse J. Jans, A. Reeben, A. Bach, J. Lang ja E. Johanson. Juhatuses valitakse J. Jans T. R. Seltsi esimeheks ja ka Rahvaülikooli ajutiseks juhatajaks. Veel samal poolaastal (novembris) langesid Rahvaülikooli juhataja kohustused A. Reebeni peale, kes neid täitis kuni 1927. aasta kevadeni. 1920./21. õppeaastaks valitakse peakoosolekul juhatusse (20. IX. 20) J. Jans, A. Reeben, J. Lang, P. Treiberg ja M. Kurs-Olesk. 5. nov.

E. Kapsta
 A. Audova
 A. Turner
 M. Kurs-Olesk
 O. Sullu
 A. Pau
 P. Treiberg

Tartu R. Seltsi eestseisus ja rahvaülikooli juhatus.
 (Puudub A. Luiga.)

1920 teatab J. Jans, et ta lahku T. R. Seltsi juhatuses ja seega ka esimehe kohalt. T. R. Seltsi esimeheks valitakse nüüd P. Treiberg, kes on sellel kohal teotsemas praeguse ajani. Lahkunud J. Jansi asemele valitakse 17. I. 21 juhatusse täiendavalt A. Luiga, ning selles koosseisus (Treiberg, Reeben, Kurs-Olesk, Lang, Luiga) püsib juhatus aastate viisi. 14. II. 24 valitakse juhatusse 7 liiget ja nimelt endisile juurde E. Kapsta ja A. Pau. Järgmine muutus juhatuses toimub 1927. aasta peakoosolekul: lahkuva J. Lang'i asemele valitakse O. Sulla. Teiseks poolaastaks lahku Tartust A. Reeben ja tema asemele valitakse Rahvaülikooli juhatajaks A. Audova. Seega on 1927. aasta teisel poolel juhatuses P. Treiberg (esimees), E. Kapsta, M. Kurs-Olesk, A. Luiga, A. Pau ja O. Sulla.

Rahvaülikooli tegelik, kantseleiline asjaajamine on toimunud 1919. a. novembrist saadik linna koolivalitsuse ruumes.

Tartu rahvaülikooli tegevuseks on olemas võrdlemisi soodsad tingimused. Tartu ülikooli lahkkel loal on tal olnud ikka tarvitada samad ruumid ja kabinetid ühes demonstreerimisinstrumentidega, mis kasustusel meie kõrgema õppeasutise tegevusel. See asjaolu on kahtlemata võimaldanud hulga katsete ja nähtuste demonstreerimise, mis oleksid pidanud ära jääma, kui Tartu ülikool ei oleks olnud vastutulelik. Füüsika, zooloogia, füsioloogia, botaanika j. t. loengud on palju võitnud rikkaliku näitlikustamismaterjali abil. Keeltekursuste korraldamiseks (alates 1926. a. II p.) on lahkesti lubanud kasutada omi ruume Tütarlaste gümnaasium, Riia tän. 12. Ajuti on oma ruume tarvitada lubanud teisedki koolid, nagu Realkommertsikool 1920. a. I p. praktikumiks jne.

Kuigi Tartu rahvaülikool on olnud ruumide ja instrumentariumi kasutamise suhtes soodsais tingimuis, siiski ei tähenda see, nagu poleksid mõeldavad veelgi soodsamad tingimused. Soovitavad oleksid ruumid, kus laiemad rahvakihid niikuinii sagedamini koos käiksid. Seega kujuneksid neile need ruumid omasemaks ja kodusemaks, kui seda võivad kujuneda Tartu ülikooli ruumid, kus rahvaülikooli kuulajaskond on igatahes ikkagi vaid lahkesti vastuvõetud võõras. Toimuksid Rahvaülikooli loengud elavamas rahva kooskäimis-kohas, siis oleks kuulajate arv kahtlemata suurem kui praegusel olukorral ja Rahvaülikool täidaks siis oma otstarvet suuremal määral kui nüüd. Pealegi ei ole kõige kohasem, et tuleb viibida loenguil mõnel õhtul ülikooli peahoones, mõnel õhtul mujal (Laijal, Aial, Savi tänaval). Et aga kohaste omade ruu-

mide muresemine seotud suurte rahaliste kuludega, siis tuleb esialgu paratamatult jätkata tegevust seniseis ruumes.

Et Rahvaülikooli loengud toimuvad õhtuti kella 7—9-ni, siis on seega avatud võimalus neist osa võtta väga laiul ja mitmekesise elukutsega ringkonnil. Samuti ei raskenda osavõttu õppemaks, sest see on olnud [alaliselt küllalt väike: nimelt kõigest 50 marka poolaastas 1920. a. teisest poolest saadik. Võimaldatud on ka üksikloenguist osavõtt väikese tasu eest, praegu nimelt 5 marka loengu pealt.

P. Treiberg.

Tartu R. Seltsi praegune esimees.

A. Luiga.

T. R. Seltsi praegune abiesimees.

Õppetegevus toimub talveti. Loengud on alanud sügisel harilikult septembri viimasel kolmandikul, kevadesel poolaastal enamasti jaanuari teisel kolmandikul. Loengud on lõppenud enne jõulu mõned päevad varem kui koolitöö, kevadel — maikuu keskel. Praegu toimuvad kursused loengud äripäeviti, välja arvatud laupäev, mil korraldatakse äranägemise järgi loenguid silmapaistvate teadlaste ja kunstnike mälestamiseks.

Nagu teada juba eelnevast artiklist, oli Rahvaülikooli kuulajate arv esimesel tegevusaastal väga suur (762). Sama 1918. a.

kevadepühade eel on olnud tegelik kuulajate arv kuni 300 üksikul loengul. Hiljemini on kõikunud alaliste kuulajate arv 77 (1921. a. I p.) ja 234 (1922. a. II p.) vahel. Peale alaliste kuulajate on veel olnud üksikute loengute kuulajaid 190 kuni 2051 korda poolaastas. Üksikloengute kuulajate arv on tõusnud viimaseil aastail geograafiliste ettekannete tõttu, kus pakuti reisimuljeid Austraalia, Aafrika jne. kohta. Rahvülikooli tegevuse esimesil aastail on loenguist maksuta osa võtnud sõdurid, kelle arv on jäänud registreerimata.

Arvesse võttes asjaolu, et loengud on olnud küllalt väärtuslikud, oleks võinud olla kuulajate arv suurem. Kahjuks on igatahes huvi teaduslike küsimuste vastu võrdlemisi ikkagi väike. Pole

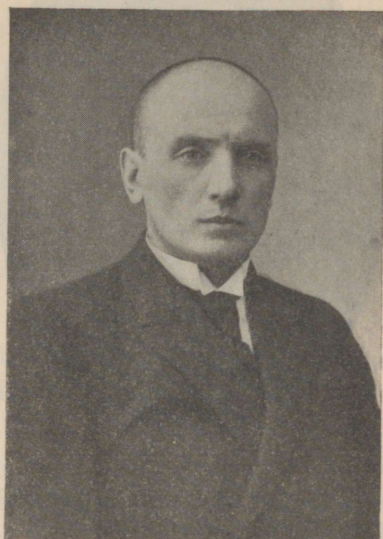
Kuulajate arv.

Aasta	Alalisi kuulajaid			Üksikloengute kuulajaid
	üldarvus	mehi	naisi	
1918 I p.	762			
1919 II p.	81	}	127	}
1920 I p.	100			
II p.	92	61	31	384
1921 I p.	77	44	33	231
II p.	165	74	91	239
1922 I p.	101	44	57	222
II p.	234	155	79	275
1923 I p.	103	71	32	335
II p.	159	122	37	720
1924 I p.	101	}	143	}
II p.	117			
1925 I p.	124	71	53	383
II p.	151	103	48	420
1926 I p.	95	71	24	896
II p.	212	137	75	2051
1927 I p.	125	69	56	1057
II p.	158	93	65	1111

toimeta kiiresti rühmav aeg, kiirem töötempo ja väsitavam tegelik elu, kus vastavalt leiavad rikkalikku poolehoidu kino ja teised kerged ning vaheldusrikkad lõbustused. Süvenemine, tõsisemad ja vähem vaheldusrikkad ettekanded ei tundu sedavõrt omaseina valitsevale ajavaimule. Väga võimalik, et Tallinna äriline ja rohkem kiirustav ilme on põhjuseks, miks leiab Tallinna rahvülikool

suhteliselt veel märksa vähem kuulajaid. Üldiselt ei või siiski nüriseda, et oleks Tartu rahvaülikooli alaliste kuulajate arv liiga väike.

Huvitavad on andmed, mis näitavad Rahvaülikooli kuulajate elukutset. Kahjuks on nende andmete kogumine viimaseil aastail ära jäänud, sest kuulajad sageli ei soovi oma ametit teatada. Kuulajate seas on olnud alaliselt tähtsal kohal õpilased. 1919 kuni 1925 (kaasa arvatud) on olnud alaliselt kuulajate seas õpilasi keskmiselt 43, protsentiliselt keskmiselt 35. See on tähelepanu vääriv protsent. Nähtavasti eden-dab rahvaülikool õpilaste kaudu rahvaharidust eriti suurel määral. Tuleb arvesse võtta, et V. Ostwald'i ja teiste järgi osutavad omas hilisemas elus tagajärje-rikkamat tegevust nimelt need, kes juba noorelt silma paista-vad oma huvide rohkusega ja tegevusega. Need õpilased, kel on huvi rahvaülikooli loengute vastu, peavad keskmiselt küll kuu-luma tublimate sekka, ja tuleb arvata, et nad kujunevad tüse-daiks jõududeks, kuigi neil ei õnnestu omandada kõrgemat hari-dust. Õpilasile järgnevad amet-nikud, käsi- ja vabrikutöölised, õpetajad, äriteenijad:

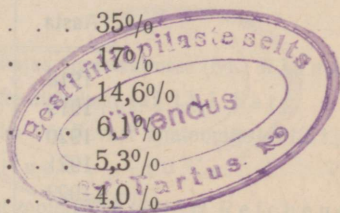

A. Reeben.

Tartu rahvaülikooli juhataja 1919—1927.

Kuulajate seas oli 1919 kuni 1925 (incl):

Õpilasi	35%
Ametnikke	17%
Käsi- ja vabrikutöölisi	14,6%
Õpetajaid	6,1%
Äriteenijaid	5,3%
Sõdureid	4,0%

Ülejäänud osa kuulajaist (ümmarguselt 18%) on osalt ilma kindla elukutseta, osalt kaupmehed jne. Üliõpilasigi on olnud Rahvaülikooli kuulajate seas. Tähelepanu väärib seegi, et õpetajate arv on Rahvaülikoolis olnud kaunis suur, keskmiselt 6,1%.

Sel teel avaldab Rahvaülikool kaudselt oma mõju isegi koolitõesse. Käsi- ja vabrikutöölise protsenti tuleb võrdlemisi väikeseks lugeda: 14,6^o/o-is on esindatud peaaesjalikult käsitöölised. Vabrikutöölisi on olnud Rahvaülikooli kuulajate seas suuremal arvul (57) vaid 1920. a. I poolel, mil loeti raua tehnoloogiast. Praegune kuulajakond kirjeldatust igatahes ei erine.

Välja arvatud erakordsed aastad, on loenguid peetud aastast 242 kuni 320.

Tartu rahvaülikooli lektorid on olnud üldiselt hea teadusliku ettevalmistusega. Väga paljud, märksa üle poole lektoreist, on olnud tegevad Tartu ülikoolis professoreina, dotsendena ja assistendena. Seega on Rahvaülikoolis pakutav materjal võinud seista oma väärtuse suhtes küllalt kõrgel. Muidugi on Rahvaülikoolil püüd pakkuda rahvale teadmisi lihtsal ja ladusal keelel ning kergesti arusaadaval kujul, ent

on ju selge, et lihtsasegi vormi võib valada head sisu. Tuleb tähendada, et harilikult ongi suudetud pakkuda väärtuslikku sisu kergesti vastuvõetavas vormis, nii et algkooli haridus võimaldab eduka kuulamise.

Peetud loengute arv.

Aasta	I pool	II pool	Kokku
1918	132	—	132
1919	—	53	53
1920	170	98	268
1921	113	133	246
1922	137	110	247
1923	137	105	242
1924	148	149	297
1925	176	125	301
1926	168	152	320
1927	171	130	301

Loengud pakuvad aga küllalt keskkooligi haridusega (keelterohkus!) kuulajaile ja isegi kõrgema hariduse omajaile, sest kõrgem haridus on üldiselt ikka kitsas eriharidus, kuna Tartu rahvaülikool pakub teadmusi kõiksuguseilt erialult. Seepärast oleks väga soovitatav, et Tartu rahvaülikool leiaks ikka rohkesti kuulajaid niihästi haritlaste kui ka teenijas- ning töölistkonna seast.

Et lektoreiks on tulnud rohkesti Tartu ülikooli jõude ja ka „Pallas'e“ kunstikooli jõude, siis on seega olnud Tartu rahvaülikoolil võimalus kaunis suurel määral mitmekesisistada oma loenguid. Neid on peetud väga mitmesuguste küsimuste kohta. Loengud ei ole kannud süstemaatiliste ülikoolikursuste iseloomu, vaid nad on enamasti käsitletud põhjalikumalt üksikuid peatükke. Süstemaatiliste tervikkursuste esitamine 10 kuni 20 loenguga kujuneks liiga konspektiivseks ja raskesti vastuvõetavaks või aga liiga pealiskaudseks.

Rahvaülikooli tegevuse algaastail on olnud juhatuses sageli juttu kava-st ning eksameist, mida võiksid teha soovijad. Ent niihästi eksamid kui ka kindel kava, mida taheti maksma panna kaheaastase perioodiga, on jäänud teostamata, kuigi 1920. a. II poole tegevus algab kindlama kava järgi. Praegusel ajal peetakse silmas kõigepealt seda, et kursused ei korduks lühikese vaheaja järele, vaid 2 ja võimalikult isegi rohkema aasta järele. Arvesse on võetud ka kuulajate sooviavaldusi. Kuulajate soovide teadasaamiseks on korraldatud ajuti ankeete (1922. a. detsembris, 1923. a. II poolel).

Suuremate või vähemate kursustena on peetud järgmisi loenguid:

1919/1920.

Rootsi aeg Eestis (29 tundi) H. Sepp.
Klassivõitlusest vanas Kreekas (11 t.)

P. Treiberg.

Prantsuse revolutsiooni ajalugu (12 t.)

P. Treiberg.

Eesti õiguse ajalugu (12 t.) K. Grau.

Rahvaesitusest kriminaalkohtus (5 t.)

K. Grau.

Sissejuhatus õigusteadusse (6 t.) J. Jans.

Peatükke füüsikast (12 t.) J. Sary.

Peatükke võrdlevast anatomiast (12 t.)

J. Piiper. Tartus.

Üldisest zooloogiast (20 t.) H. Reichenbach.

Üldisest füsioloogiast (10 t.) A. Audova.

Astronoomiast (8 t.) D. Rootsmann.

Algmõisted keemiast (17 t.) K. Mark.

Bioloogilisest meetodist botaanikas (4 t.)
H. Männik.

Kodumaa taimestikust (2 t.) A. Reeben.
Murrud (6 t.) V. Nanno.

Eesti uuemast kirjandusest (6 t.) F. Tuglas.

Euroopa kirjandusliku tõusuaja kirjandusest (5 t.) F. Tuglas.

Kunsti-ajaloost (17 t.) J. Siirak.

Eesti grammatikast (11 t.) J. Aavik.

Peatükke hingeteadusest (12 t.) K. Rammul.

Raud ja tema imeteod (6 t.) A. Luksepp.

1921. a. I pool.

Eesti ajalugu (8 t.) H. Sepp.

Kriminaal-politikast (13 t.) K. Grau.

Tervishoid (15 t.) A. Rammul.

Keemia (16 t.) A. Mark.

Hingeteadus (8 t.) K. Rammul.

Ilmateadus (18 t.) A. Tõllasepp.

Täheteadus (5 t.) D. Rootsmann.

Selgrooliste zooloogia (10 t.) J. Piiper.

Selgrootute zooloogia (8 t.) A. Vaga.

Uuemast ajaloost (9 t.) P. Treiberg.

Kontsentratsioonist tööstuses (3 t.)
J. Adamson.

1921. a. II pool.

Realistlik aeg eesti kirjanduses (8 t.)
M. Kampmann.

Kõige uuemast ajast (12 t.) P. Treiberg.

Majandusteadusest (11 t.) J. Adamson.

Tervishoid (11 t.) prof. A. Rammul.

Renessansi-ajast kunstis (4 t.) R. Paris.

Tähtsamate ainete tehnoloogia (11 t.)
Aug. Paris.

Füüsika (21 t.) E. Kilksion.

Üldine geograafia (10 t.) E. Markus.

Füsioloogiast (9 t.) A. Audova.

Bioloogiast (12 t.) A. Reeben.

1922. a. I pool.

Ühistegevusest (3 t.) J. Köpp.

Riigõigusest (5 t.) V. Jõuram.

Füüsikast (27 t.) E. Kilksion.

Majandusteadusest (14 t.) J. Adamson.

Füsioloogia (32 t.) A. Audova.

Tervishoiust (17 t.) A. Rammul.

Bioloogiast (3 t.) A. Reeben.

Realistlikust ajajärgust eesti kirjanduses
(5 t.) M. Kampmann.

Kõige uuemast ajast (9 t.) P. Treiberg.

Orgaanilisest keemiast (10 t.) P. Kogermann.

Kodumaa linnud (12 t.) J. Piiper ja
Härms.

1922. a. II pool.

Rändlinnud (13 t.) J. Piiper.

Soome ajaloost (12 t.) A. Cederberg.

Sotsiaalpatoloogiast (12 t.) J. Vilms.

Elutingimustest (12 t.) A. Audova.

Anorg. keemia (12 t.) K. Mark.

Riigõigusest (15 t.) V. Jõuram.

" " (2 t.) R. Rägo.

Kunsti alged (Kreet-Mykeene) (12 t.)
M. Pukits.

Füüsikast (12 t.) E. Kilksion.

Arheoloogiast (8 t.) H. Moora.

1923. a. I pool.

Eesti rahvaluulest (17 t.) J. Ainelo.

Anorg. keemiast (16 t.) R. Mark.

Soojus, valgus (25 t.) E. Kilksion.

Arheoloogiast (8 t.) H. Moora.

Kreeka, rooma ja vene kunstist (19 t.)
M. Pukits.

Tunnetusteooria (15 t.) V. Freymann.

Alkohol ja inimkond (8 t.) H. Jürgenson.

Riigi ja kiriku vahekorra ajaloolisest arenemisest (4 t.) P. Treiberg.

Soo- ja kodumaa lindudest (12 t.)
J. Piiper.

Tähtede evolutsioonist (4 t.) D. Rootsmann.

Kreeka hiilgeajast (8 t.) P. Baumann.

1923. a. II pool.

Realistlikust ajajärgust eesti kirjanduses
(5 t.) M. Kampmann.

Orgaaniline keemia (12 t.) A. Paris.

Elektrotehnikast (14 t.) E. Kilksion.

Alkohol ja närvihaigused (22 t.) K. Lellep.

Uuemad voolud kunstis (4 t.) R. Kangro-Pool.

Hingeteadusest (16 t.) K. Ramul.
Ungari ajalugu (7 t.) E. Virányi.
Eesti muinasaeg (6 t.) H. Moora.
Loogikast (8 t.) V. Freymann.

1924. a. I pool.

Ungari ajaloost ja kirjandusest (26 t.)
E. Virányi.

Eesti muinasajast (3 t.) H. Moora.
Hingeteadusest (29 t.) K. Ramul.
Puu, turba, kivisöe ja põlevkivi tehnoloogiast (14 t.) H. Sossi.
Elektrotehnikast (14 t.) E. Kilksón.
Alkohol ja hingeelu (12 t.) K. Lellep.
Uued ideed täheteaduses (3 t.) D. Rootsmán.

Loogikast (15 t.) V. Freymann.
Kehakultuurist (10 t.) J. Vilms.
Eesti, läti ja vene kunstist (9 t.) M. Pukits.
Majanduse ajalugu (8 t.) J. Adamson.
Läti luuletaja J. Rainis (5 t.) K. Aben.

1924. a. II pool.

Vene tung Läänemere maile 16. sajandil (2 t.) H. Kruus.

Kohtulik hingeteadus (13 t.) K. Lellep.
Matemaatika tegelikus elus (11 t.)
V. Kupffer.

Sportlikest harjutusist (6 t.) J. Vilms.
Tehniline mehaanika (14 t.) E. Kilksón.
Riigi majandusest (10 t.) J. Vaabel.
Kunsti ajalugu (24 t.) J. Vahtra.
Inimese kehategevus (24 t.) R. Tammm.
Anorgaaniline keemia (12 t.) H. Sossi.
Eesti rahva astronoomia (6 t.) R. Livländer.

1925. a. I pool.

Valguseõpetusest (19 t.) E. Kilksón.
Ühistegevuse üldõpetusest (11 t.) J. Vaabel.
Inimese kehategevus (30 t.) R. Tammm.
Alkoholistlikud psühhoosid (9 t.) K. Lellep.

Kohtulik hingeteadus (10 t.) K. Lellep.
Valimissüsteemid (15 t.) A. T. Kliimann.

Filosoofia ajalugu (32 t.) V. Freymann.

Statistilised uurimised (11 t.) V. Kupffer.

Kaasaegseist prantsuse kirjanikest (9 t.)
G. Suits.

Kunsti ajalugu (26 t.) J. Vahtra.

1925. a. II pool.

Hüdrodünaamika tehniline rakendus ja molekulaarteooria (22 t.) E. Kilksón.
Riigikogu eelarve-õigus (7 t.) J. Vaabel.
Lääne ja ida kunsti põhijooned (12 t.)
J. Vahtra.

Pärvusõpetus (13 t.) J. Klein.
Kasvatus ühiskonna kujundajana (12 t.)
H. Roos.

Peatükke inimese füsioloogiast ja tervishoiust (22 t.) R. Tammm.

Uus filosoofia (13 t.) V. Freymann.
Idamaa rahvad ja nende kultuur (11 t.)
E. Vigel.

Inglise romaan XIX ja XX saj. (11 t.)
J. Schwalbe.

1926. a. I pool.

Valitud peatükid taimede bioloogiast (17 t.) J. Port.

Elektrotehnikast (10 t.) E. Kilksón.
Traadita telegraaf (22 t.) E. Kilksón.
Kriminaal-antropoloogia (18 t.) H. Maddisson.

Euroopa kunsti suurmeistrid (11 t.)
J. Vahtra.

Kasvatuse ajalugu (16 t.) H. Roos.
Läti kultuur ja kirjandus (13 t.) M. Pukits.

Keemia igapäevases elus (16 t.) J. Kranig.

Tähtede koosseisust ja ehitusest (17 t.)
R. Livländer.

Filosoofia ajalugu (uusim aeg) (14 t.)
V. Freymann.

Idamaa rahvad nende minevikus ja ole-
vikus (ajalugu ja kultuur) (14 t.)
E. Vjigel.

1926. a. II pool.

Eesti muistse iseseisvuse aja kultuur
(13 t.) H. Moora.

Eesti keelest (13 t.) J. Aavik.

Eesti riigi põhiseadus (4 t.) A. T. Klii-
mann.

M. Bakunin'i elu ja ilmavaade (3 t.)
P. Treiberg.

Uuemaid uurimusi toitumisküsimuse alal,
(3 t.) A. Audova.

Kaasaegseid inglise kirjanikke (13 t.)
J. Schwalbe.

Reisimuljeid Austraaliast (13 t.) A. Rüütel.

Peatükke võrdlevast anatoomiast (13 t.)
J. Piiper.

Taimede ehitus ja elu (26 t.) J. Port.

Rakendusfüüsikast (12 t.) E. Kilks-
on.

Praktiline astronoomia (15 t.) R. Liv-
länder.

1927. a. I pool.

Soome-ugrilased olevikus ja muinasajal
(5 t.) E. Laid.

Eesti keelest (15 t.) J. Aavik.

Kaasaegseid inglise proosakirjanikke
(14 t.) J. Schwalbe.

M. Bakunin ja I internatsionaal (8 t.)
P. Treiberg.

Peatükke zooloogiast (15 t.) J. Piiper.

Taimede ehitus ja elu (16 t.) J. Port.

Taimenäidatuse õpetus (16 t.) J. Port.

Valgus ja värvid (19 t.) E. Kilks-
on.

Astronoomia ajalugu (16 t.) R. Liv-
länder.

Meie õhkkond (9 t.) J. Sütt.

Reisimälestusi Lapimaalt (6 t.) A. Ree-
ben.

Reisimuljeid Põhja-Austraaliast ja Egip-
tusest (14 t.) A. Rüütel.

1927. a. II pool.

Õigusteaduste põhiküsimused (11 t.)
A. T. Kliimann.

Teel Saharasse (10 t.) E. Kant.

Massilooming (10 t.) O. Loorits.

Eksperimentaal-psühholoogiast (12 t.)
E. Bakis.

Meie maakera (11 t.) J. Sütt.

Euroopa kunst XIX sajandil (12 t.)
V. Vaga.

Elekter ja elektrotehnika (12 t.) E. Kilks-
son.

Päikese süsteem (13 t.) R. Livländer.

Tähtsamaid küsimusi eesti keele alalt
(10 t.) J. Aavik.

Kreeka kirjandus (11 t.) P. Bauman.

Loengute kava avaldatakse ajalehis ning trükitud kavad saa-
detakse juba rea aastate vältel laiali vabrikule, töökodadele, ameti-
asutisile, koolele, sõjaväe-osile jne.

Loengute kõrval on ajuti korraldatud praktilisi töid, nagu
nimelt 1922. a. II poolel keemias A. Saar'e (36 t.) ja 1920. a.
aprillis ning mais keemias (14 t.) K. Mark'i juhatusel. 1922. a. I
poolel on korraldanud prof. I. Piiper 4 ornitoloogilist ekskursiooni.
1920. a. I poolel korraldati rida demonstratsioone tähetornis ja zoo-
loogia muuseumis. 1925. a. on olnud praktilisi töötunde 57, tervis-
hoiu alalt.

Korduvalt on kavatsatud üksikloenguid üksikuis linnaosis (1920.
a. II poolel, 1926. a. II p. ja 1927. a. II p.), nagu Karlova linna-
osas jne. Mõned säärased loengud on ka korraldatud.

1927. a. novembris algasid loengud pühapäeviti 11—1 Aia tän. 46, suures auditooriumis. Alul oli kavatsus korraldada sääraseid loenguid mitmes kohas, ent otsekohe tekkisid raskused ruumide asjus. Pealegi ei näi olevat pühapäevane hommik küllalt kohane aeg. Õhtupooliti loengute korraldamisel tuleks aga kokkusattumine Tervishoiu muuseumi poolt korraldatud loengutega.

1924./25. õppeaastal toimusid tervishoiu loengud pühapäeviti Tartu rahvaülikooli ja Tervishoiu muuseumi ühisel korraldusel, kokku üle 50 loengu.

1923. aastast peale on korraldanud Tartu rahvaülikool kauni-kese hulga loenguid Tartu maakonnas ja kaugemalgi. 1922. aasta novembris ja täiendavalt 1923. a. veebruaris pöörduti rea haridustegelaste poole järelepärimisega, kas ja milliste küsimuste kohta võiksid nad rääkida maakonnas ja linnaosis. Saadud andmete alusel koostati lektorite ja teemade nimestik, mis laiali saadeti maale seltsile. Lektorit soovijal seltsil tuli tasuda sõiduraha ning pikema peatuse korral hoolitseda lektori peavarju ning toidu eest. Loengutasu kandis Rahvaülikool. 1923. a. I poolel oli tegevus maal kaunis elav; seal peeti nimelt 52 loengut, kestvusega 1 kuni 3 tundi. Mõned loengud kandsid pikemaajalist, kursuste iseloomu; näiteks korraldati 18.—25. veebr. Rasina Hariduse Seltsis kursused põllunduse ja karjakasvatuse üle (14 loengut), sealsamas 18.—25. II. kursus eesti kirjanduse üle (8 l.). Tapa Õpetajate Ühingus peeti 13. ja 14. mail rida loenguid sotsioloogia üle (7 l.). Vaimastveres peeti loengute seeria tervishoiust (6 tundi). Aruandes selle poolaasta kohta on märgitud, et „rahvaülikooli poolt korraldatud loenguil ja kursusel maal on olnud alati suur osavõtt“; suuremalt osalt on igast loengust niipalju inimesi osa võtnud, kuipalju seltsiruumid maal enesesse on võinud mahutada, nagu tõendavad seltside poolt saadetud tänuavaldused loengute korralduse eest. Peab igatahes tähendama, et kasustasid lektorite kutsumise võimalust võrdlemisi vähesed seltsid, eriti suuremais keskuses või raudteede läheduses, nimelt tuleb mainida Vaimastvere Hariduse Seltsi, Otepää Hariduse Seltsi, Valguta Rahvaraamatukogu Seltsi, Elva ja Palamuse Hariduse Seltsi.

1923. a. II poolel on aga peetud maal vähe loenguid, nimelt 2 loengut à 2 tundi (Valgutas ja Elvas). Põhjuseks oli rahapuudus.

1924. a. I poolel on aruande järgi peetud maal 12 loengut à 2—4 tundi, kokku 29 tundi. Selle sekka kuulub Kodijärve Hariduse Seltsis peetud muusika-ajaloo kursus (11 tundi).

1924. a. II poolel, mil jäi saamata toetus haridusministeeriumilt, ei olnud jälle võimalik pidada loenguid maal.

1925. a. I poolel on olnud maal jälle võrdlemisi elav tegevus. On peetud 39 loengut 2—5-tunnilise vältusega, kokku 89 tundi. Peale selle peeti maakonnas veel 2 loodusteaduslikku kursust (8 ja 10 loengut). Säärane elavus on tekkinud sellest, et jälle saadeti maale loengute ning lektorite nimestik trükitult. 1925. a. II poolel on maal peetud 4 loengut à 2—2½ tundi, kokku 9 tundi. 1926 aastal on peetud maal 9 lektori poolt 17 loengut.

1927. a. I poolel on peetud maal 8 lektori poolt 22 loengut sama aasta II poolel — 8 loengut.

Nagu sellest näha, ei ole üldiselt maal peetud loengute arv eriti suur. Osaliselt on teinud takistusi Tartu rahvaülikooli rahaline olukord, osalt aga on lihtsalt nõudmisi vähe. Sõidukulude tasumine teeb maaseltsele harilikult kaunis suuri raskusi. Seepärast oleks väga soovitatav edaspidi korraldada loenguid maal sel kombel, et isegi vähemalt osa sõidukuludest ki läheks rahvaülikooli või mõne teise organisatsiooni kanda, nagu see on Lätis. Samuti oleks tarvilik põhjalikum lektorite ja loengute nimestik, mille järgi oleks võimalik kergemini leida soovivat ettekande teemat. Selleski suhtes on Läti meist ees.

Loenguid on peetud üldse 2705 t. ja praktilisi töid 101 tundi. Tartu Rahvaülikoolide Seltsi teenete hulka kuulub seegi, et võis ilmuma hakata käesolev ajakiri: toetus temalt võimaldas algatuse. Populaarteaduslik ajakiri, kus pakutakse kontrollitud andmeid igasuguste teaduste aladelt, on kahtlemata tarvilik vahend kultuurilises arenemises. Meie populaarteadusliku kirjanduse vaesuse tagajärjel on teadusliku mõtlemisviisi süvenemisel kahtlemata suured raskused ees. Populaarteaduslik ajakiri võib vähemalt osaliseltki kõrvaldada seda puudust.

Sissetulekud on Rahvaülikoolil olnud mitmest allikast. Suurimad summad on tulnud toetusena Haridusministeeriumilt (kogu aja eest kokku ligi 762.000 mk.), siis veel Tartu linnalt (kokku 230.000 mk.) ja Tartu maavalitsuselt (kokku 220.000 mk.). Et õppemaks väike, siis ei ole sellest kokkutulnud summad suured, kogu aja eest 371.000 marka. Viimaseil aastail on kasvanud õppemaksu näol sissetulek märgatavalt keeltekursuste arvel. Toetusi on tulnud, eriti tegevuse algaastail, ka rahaasutisilt (I. Laenu- ja Hoiu ühisuselt) ja teisilt seltelt. Viimasel ajal on sealt harva saadud. Teatava sissetuleku on annud ka Seltsi liikmemaksud.

Väljaminekute seas on seisnud esikohal tasu lektoreile ja õpetajaile (kokku 926.000 mk.). Järgmisel kohal seisavad väljaminekud Rahvaülikooli juhatajaile, ametnikele ja teenijaile (kokku ümmarguselt 263.000 mk.). Õppeabinõude ja raamatukogu peale on läinud üle 151.000 marga. Õppeabinõudest on nõudnud suuremaid summasid diapositiivid. 1927. a. väljaminekud üksi ulatuvad 500.000 margani, eriti keelekursuste tagajärjel. Järgneva õppeaasta eelarve ulatub 767.000 margani.

Tasu on makstud vägagi mõõdukalt. Nii said lektorid 1923. aastast peale 300 ja 1924. a. II poolest saadik kuni præguse ajani 350 marka loengu eest. Rahvaülikooli juhataja on saanud tasuna 1000 marka kuus, 9 kuu eest aastas. Nüüd on tasusid tõstetud, nagu seda on tehtud üldiselt (500 mk. loengu eest). Seega loodetakse kergemini leida tüsedaid lektoreid.

VÕÕRASTE KEELTE KURSUSED.

A. T.

Tartu rahvaülikooli juures algasid tegevust 8. novembril 1926. a. Oli kavatsus juba varemalt Rahvaülikooli tegevust laiendada ja ka õpekavva võtta keelte õpetamist, kuid seda ei saadud teostada enne kui 1926 a. II poolel. Ehk küll Rahvaülikooli kuulajate poolt oli rohkel arvul soovi avaldatud keelekursuste korraldamiseks, toimetati esialgu oktoobrikuu jooksul enne kursuste algust registreerimist osa võtta soovijate arvu kohta, ja kui selgus, et kulude katmisiks tarviline osavõtjate arv kursusele kindlustatud on, algasid kursused kohe tegevust.

Et võimaldada laiemale hulgile keelte õppimist, mis tarvilikud tegelikus elus kui ka enesearendamiseks ja täiendamiseks, seepärast määrati õppemaks võimalikult odav: 100 marka novembrikuu ja 50 marka detsembrikuu eest iga keele pealt.

Registreerimisel olid kursusist osavõtmiseks üles annud 164 isikut, kuid see arv suurenes kursuste avamisel 199-ni, mis jagunes iga kursuse järgi järgmiselt: saksa keeles 95, inglise keeles 67 ja prantsuse keeles 37. Et nii suurele arvule edukamat keeleõppimist võimaldada, jagati osavõtjad oma ettevalmistuse järgi vastavasse rühmisse nõnda, et tekkis saksa keeles 1 rühm algajaile, 2 rühma edasijõudnuile ja 1 rühm täiendujaile (keskkooli lõpetajaile), samuti

ka inglise keeles, kus tuli avada 2 rühma algajaile ja 1 edasijõudnuile.

Kursusist osavõtjate enamuse moodustasid ametnikud, kontori-teenijad ja edasiõppijad (47,2%), neile järgnesid üliõpilased ja keskkooli lõpetanud isikud (22,4%), lihtteenijad ja töölised (16,6%), ilma elukutseta isikuid (6,4%) ja mitmesuguse elukutsega (5,6%). Rõhuv enamus osavõtjaist oli naiskodanikke ja nimelt 199 osavõtjast 124.

Kursuste esimesed kaks kuud andsid sissetulekuks 42.150 marka, millest oli tulu õppemaksust 31.650 mk. ja Haridusministeeriumi toetuseks 10.500 mk. Väljaminekuid samal ajal oli 34.300 mk., nõnda et esimene võõraste keelte kursuste korraldamise katse andis isegi ülejäägi 7850 marga suuruses.

See virgutab, ja 1927. a. I poolel laiendati kursuste kava saksa, inglise ja prantsuse keelele veel soome ja vene keele juurdevõtmisega.

Nüüd tõusis kursusist osavõtjate arv pea kahekordseks ja nimelt oli 1927. a. I poolel osavõtjaid järgmisel arvul: soome keelest 17, saksa keelest 131 (6 rühmas), inglise keelest 111 (6 rühmas), prantsuse keelest 34 (2 rühmas) ja vene keelest 33 (ka 2 rühmas), kokku 326 inimest.

Maksu võeti nüüd 500 mk. poolaastas, mida võidi tasuda kahes järgus: pool summat kursuste alul ja teine pool kursuste keskpaigas.

Kuid oli märgata, et paljud kursusile tulid, pidades õppimise eesmärki omale liiga kergeks või jälle mitte leides omale vastavat rühma, mis sobiks ettevalmistusele, sest teiseks maksu tähtjaks kahanes osavõtjate arv ligikaudu 30% võrra. Eriti oli kahanemist märgata soome keele õppijaist (alul 17, lõpul 6), siis saksa keele III rühmas täiendujaile (alul 32, lõpul 8–10), ka prantsuse keele 2 rühma osutusid lõpuks kokkukuivanuks, nimelt kahanes algajate rühmas osavõtjate arv 20 pealt 12 peale, ja teine rühm edasijõudnuile, kus oli alul 14 kuulajat, tuli hoopis sulgeda, sest märtsi keskel leidis seal ainult 4 õpihimulist. Seda elavamalt püsis huvi saksa ja inglise keele algajate rühmis, mis olid suurearvulised algusest kuni lõpuni (saksa keeles 32 ja inglise keeles kahes rühmas, ühes 16 ja teises 20).

Ka selles suurearvulises osavõtjate peres seisid esimesel kohal ametnikud, kontori- ja äriteenijad (38,6%), neile järgnesid käsitöölised (22,7%), üliõpilased ja keskkooli lõpetanud isikud (18,7%),

lihtteenijad ja töölised (12,2%) ja mitmesuguse kutsega isikuid (8,2%). Rõhuv enamus oli naised ja nimelt 252, kuna meeste arv oli 74.

Sissetulekuid 1927. a. I poolal oli: õppemaksust 108.600 mk. ja Haridusministeeriumilt toetuseks 40.000 mk., kokku 148.600 mk. Väljaminekuid samal ajal oli: õppejõududele tasuks 111.650 mk., õppevahendite muretsemiseks 3102 mk., valgustuskuludeks 5448 mk., teenijate palguks ja mitmesuguseiks muuks kuludeks 19.324 mk., kokku 139.524 mk. Seega ülejääki 9.076 mk.

1927. a. II poolal (sügissemestril) oli kursust osavõtjate üldine arv 194, mis jagunes järgmiselt: inglise keeles (4 rühma) — 75, saksa keeles (4 rühma) — 66, vene keeles (1 rühm) — 15, prantsuse keeles (2 rühma) — 26 ja soome keeles (1 rühm) — 12.

Vene keele rühm vähenes novembrikuul (teise poole maksutähtajal) 4-ni ja tuli sulgeda, ka soome ja saksa keele täiendujai (III rühmas) kahanes osavõtjate arv 6-ni, kuid need kursused püüsid siiski aasta lõpuni. Teisis keelis ja rühmis oli kuulajate arv enam-vähem püsiv. Õppemaks oli endine: 500 mk. poolaastas, mida võidi tasuda osakaupa: 250 mk. alul ja 250 mk. novembrikuul.

Sissetulekuid 1927. a. II poolal oli: õppemaksust 78.950 mk. ja Haridusministeeriumilt toetuseks 26.900 mk., kokku 105.850 mk. Väljaminekuid oli: õppejõududele tasuks 69.300 mk., valgustuskuludeks (ruumid olid tasuta) 3.120 mk., teenijate palguks jne. 18.075 mk., kokku 90.495 mk. Sellega ülejääki 15.355 mk.

Elukutselt ja ametialalt jagunesid kursust osavõtjad umbes samusse liigesse ja samasuguses proportsioonis nagu esimeselgi poolal. Ainult meeste arv näitas juurdekasvu: 194 osavõtjast oli mehi 72 ja naised 122.

Kursuste tegevuse ajal on üldse õpetatud: soome keelt 44 tundi, saksa keelt 285 t., inglise keelt 267 t., prantsuse keelt 101 t. ja vene keelt 75 t., kokku kursuste kestel antud 772 tundi.

Kursusil õpetati iga keelt vastavas rühmas 2 tundi nädalas. Kursused töötasid Tütarlaste gümnaasiumi ruumes Karlova tän. nr. 1 õhtuti kl. 6–9, millised ruumid dir. J. Roos'i poolt Rahvaülikoolile hinnata tarvitada anti (ainult valgustuskulude tasumisel).

Kursuste õppejõududeks olid nende avamisest kuni aruande aasta lõpuni parimad ülikooli ja keskkoolide võõraste keelte õpetajad: soome keeles — mag. J. Aavik, saksa keeles cand. L. Jacobson (linna saksa gümnaasiumi saksa keele õpetaja) ja Ed. Wender (Tehnika-gümnaasiumi saksa keele õpetaja), inglise keeles — mag. Joh. Schwalbe (Treffneri gümnaasiumi inglise keele õpetaja)

ja K. Westberg (õpetajate seminari inglise keele õpetaja), prantsuse keeles — mag. J. Aavik ja vene keeles ülikooli vene keele lektor B. Pravdin.

Ka eeloleval 1928. a. jätkavad kursused oma hää eduga alatud tegevust samade õppejõudude juhatusel. Kuid nüüd on Rahvaülikooli Seltsi juhatus kursulasile veelgi vastu tulnud ja õppemaksu alandanud 400 marga peale poolaastas lootuses, et osavõtjate arv selletõttu niivõrt suureneb, et kulud ära tasub. Õppemaksu kursust osavõtmiseks võetakse vastu linna koolivalitsuse kantseleis Gildi tän. nr. 8 äripäiviti kl. 9—2 ja õhtuti kl. 7—9 Tütarlaste gümnaasiumis Karlova tän. nr. 1.

A
54083
"

